cel Mare, Panonia de la Avari. Cu Anonymus notar lucrul era mai greu; el spune apriat că Ungurii găsiră in Transilvania un stat romănesc sub un duce Gelu, pe care 'l bătură şi-l supuseră. Neputĕndu-se *interpreta* inţelesul cuvintelor lui Anonymus, şi fiind-că el era singurul care pomenia fără indoială fiinţarea Romînilor in Transilvania inainte de venirea Ungurilor, apoi el fu declarat de minciunos, chronica lui intreagă de falşă şi inchipuită, şi astfel curăţindu-şi cămpul, protivnicii Romînilor rădicară pe el măestrita lor clădire.

Cu toate că ivirea ideii părăsirei Daciei de Romani, şi reintoarcerea Romînilor in această ţară după aproape o mie de ani, nu este datorită cercetării adevĕrului, ci unor uneltiri rĕutăcioase in potriva acestui popor, cu timpul ea a luat caracterul unei păreri ştiinţifice, şi sub o atare formă se infăţoşază ea astăzi in istorie. Ast-fel va fi tratată ea şi in aacest studiu.

I

ISTORICUL ÎNTREBĂRII.

Cel intăi scriitor strein care se indeletniceşte mai cu deadinsul cu Romînii este *Ioan Thunmann*, profesor de elocinţă şi de filosofie la Universitatea din Halle. El făcu cunoştinţă mai de aproape cu un student romîn din Macedonia ce se afla la acea Universitate, şi studiind dialectul vorbit de poporul acelei provincii, fu condus a se ocupa şi de istoria lui, cît şi de istoria popoarelor cu care el fusese in atingere. Resultatul unui aşa studiu fu publicarea unei cărţi asupra istoriei popoarelor rĕsăritene [1]). El ajunge la incheierea că Romănii din Macedonia sunt coborîtorii coloniilor latine stabilite in aceste ţĕri, in urma cucerirei lor de Romani, in mijlocul po-

---

[1]) *Thunmann*, Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker, Leipzig 1774.

porațiunilor de neam trac, care le locuiau ab antiquo. Părerea sa asupra Romînilor de dincoace de Dunăre este următoarea: „Ei sunt frați ai celor din Macedonia, coboritori din Tracii, cari sub numele de Geți și de Daci jucară un rol atăt de insemnat. Sub stăpînirea romană ei își insușiră limba și obiceiurile romane, și cînd Caracalla le dădu dreptul de cetățeni, ei luară numele de Romani Nu se poate admite ca impĕratul Aurelian să fi strămutat peste Dunăre pe toți locuitorii Daciei; fără indoială că au mai rămas incă mulți intr'o țară așa de mare și așa de muntoasă. In timpul năvălirii Vandalilor, Goților, Hunilor, Gepizilor, Slavilor, Avarilor și Bulgarilor, ei căutară mîntuire in munții lor, unde deveniră insă nomazi. Năvălirea Ungurilor 'i găsi in Transilvania și in Ungaria de dincoace de Dunăre. Dar Valachii ocupase incă de multă vreme Valachia și Moldova, și ei nu se stabiliră pentru prima oară acolo in decursul veacului al XIII-lea și al XIV-lea sub Radu Negru și Bogdan“.

De la ivirea celor d'intăi cercetări asupra Romînilor vedem că ideia cea sănătoasă, care privește lucrurile așa cum au putut să se petreacă in lumea reală, și nu ie de călăuz numai căt textele moarte tipărite pe hărtie, își deschise calea in știință. Mai tot-odată cu arătarea acestei păreri favorabile stăruinței Romînilor in Dacia Traiană, vedem eșind la lumină și părerea protivnică, și, lucru caracteristic, pe când cea d'intăi curge din pana unui profesor din Halle, cea de a doua își găsește apărătorul ei intr'un Sas din Brașov.

Fr. Ios. Sulzer, care implinia in Transilvania dregătoria de judecător, se ocupa și cu istoria, și el intreprinse a scrie istoria țĕrilor locuite de Romîni [1]). In insușirea sa de Sas, el impărtășia toată ura conaționalilor sĕi asupra Romînilor, cunoștea pretențiunile acestora și miseria

---

[1]). Geschichte des transalpinischen Daciens, Wien 1781 (a se vevedea cu deosebire vol. II §§ 101—114).

in care 'i adusese apăsarea seculară a naţiunilor privilegiate. Îşi poate deci inchipui cine-va starea psihologică in care se afla Sulzer, cănd intreprinse lucrarea sa. Totuşi trebue să mărturisim, spre onoarea lui Sulzer, că dacă patima sa i-a falsificat raţionamentul, el n'a ascuns in mod conştiut nici un fapt istoric, după cum au făcut'o cei ce au imbrăţişat mai tărziu părerile sale.

Sulzer este cel d'intăi care respinge in modul arătat mai sus mărturia lui Anonymus şi a lui Nestor; apoi el sprijine cu următoarele argumente părerea că Romînii s'au format ca popor din colo de Dunăre, şi că au venit dincoace de acest fluviu prin veacul al XIII-lea. Mai intăi spune el, ar fi greu de crezut ca Valachii să fi suferit trecerea peste ei a intregului curent al năvălirii barbare, fără a primi in limba lor măcar o urmă a acelei năvăliri. Tot aşa de necrezut ar fi ca poporul cel mai numeros, şi care se pretinde a fi cel mai vechiu al Transilvaniei, să nu se arate in această ţară ca o naţiune, să nu se bucure nici de libertate de conştiinţă, nici de drepturi civile, nici de proprietate, precum nici se poate admite ca el să fi perdut aseminea drepturi, dacă le ar fi posedat cănd-va, cu atăt mai mult că cele mai vechi documente nu fac nici o pomenire de una ca aceasta. Apoi fiind că trebue să privim religia creştină a coloniştilor ca perdută in timpul potopului năvălirei, fiinţarea religiei ortodoxe la Romîni nu s'ar putea esplica in mijlocul unei poporaţiuni catolice sau protestante, dacă nu s'ar admite că ei primise această religiune pe malul drept al Dunării. In sfărşit Sulzer mai invoacă identitatea limbei intre Romînii din Macedonia şi acei din Dacia, cari ar fi tot aşa de puţin de inţeles, dacă s'ar primi o desvoltare despărţită a acestor două ramuri ale aceluiaşi popor.

Căţi-va ani după eşirea cărţii lui Sulzer, găsim acea teorie espusă din nou sub o altă formă de către istoricul *I Chr.*

Engel, şi anume intăi in Comentaţia sa asupra espediţiilor lui Traian [1]), şi apoi in istoria Moldovei şi a Valachiei [2]).

Ideile desvoltate de acest autor sunt următoarele: Impĕratul Aurelian, vĕzînd că Dacia nu mai era de apărat contra năvălirii Goţilor, retrase din ea legiunile, şi le aşezâ in Moesia, unde el creâ douĕ Dacii nouĕ, una lăngă rîpa Dunării (Dacia ripensis), alta mai in lăuntrul uscatului din partea Balcanilor (Dacia mediteranea). Romanii strămutaţi dincolo de Dunăre suferiră mai intăi năvălirea Slavilor, cari se stabiliră in mijlocul lor, introducînd in sinul naţionalităţii lor elementul slavon. Mai tîrziu fură supuşi Bulgarilor, cari erau originari de la Wolga, şi cari le impuseră numele lor, acela de Valachi (Woloch=Wolga). Bulgarii intinseră in curĕnd domnia lor pe rîpa stîngă a Dunării, supunînd puterii lor Valachia propriu zisă, Banatul şi Transilvania. Unul din regii lor, Crum, incepu a strămuta pe această rîpă un mare numĕr de familii Valache, „şi ast-fel invĕţâ acest popor iarăşi drumul cătră vechia sa patrie."

Singura deosebire intre Sulzer şi Engel constă in aceea că acest din urmă urcă mai sus emigrarea Romînilor pe rîpa stîngă a Dunării (cătră anul 813), şi prin urmare nu este silit a declara de inchipuită chronica Notarului anonym.

Fiind-că aceşti doi autori susţineau că Romînii n'ar fi putut dobîndi elementul slavon, care intră pentru o parte insemnată in alcătuirea naţionalităţii lor, de căt la sudul Dunării, căci Transilvania n'ar fi fost nici o-dată ocupată de Slavoni, apoi o asemenea greşită părere atrase şi pe slavişti in cercetarea imprejurării, şi *Schafarik* dovedi mai cu seamă din fiinţarea de numeroase denumiri de origine slavonă in Transilvania, precum şi din repeţitele mărturisiri ale au-

---

1) *I. Chr. Engel*, Commentatio de esped. Traiani ad Danubium e origine Valachorum, Wien 1794.

2) *I. Chr. Engel*, Geschichte der Moldau und Valachei, Halle 1804.

torilor bizantini, că această ţară fusese tot atăt de copleşită de Slavoni in veacul al V-le al erei noastre, ca şi regiunile de dincolo de Dunăre. Părerea acestui invĕţat, impărtăşită şi de alţi slavişti, intre care cităm pe *Kopitar*, este că „cele douĕ trunchiuri ale rasei Valache, atît acel de peste Dunăre, cît şi acel de dincoace de fluviu, au o origină asemănătoare (nu comună), fiind eşite in acelaş timp din amestecul Tracilor, Slavilor şi Romanilor; de la veacul al VII pănă la al X-le ei stătură in munţii Daciei, ai Macedoniei, ai Tesaliei ai Albaniei, şi când timpurile se mai liniştiră, ei se rĕspăndiră in cămpiile invecinate." [1])

Un alt invĕţat slav, domnul *Miklosisch*, se pleacă mai mult către teoria lui Rösler. El crede că Romanii din Dacia au fost cu toţii strămutaţi in Moesia de cătră impĕratul Aurelian, şi 'şi pune apoi intrebarea când şi cum s'a intors ei pentru a se aşeza in ţĕrile in care stau astăzi? „Ne pare de crezut că pricina acestei intămplări trebue căutată in cucerirea ţĕrilor balcanice răsăritene de cătră Slavoni pe la sfărşitul veacului al V-lea. Tot cătră acest timp trebue pusă şi imigrarea Valachilor cătră părţile de Miază-zi, căci limba lor fiind aceiaşi, nu putem primi ca Valachii Macedoniei să se fi desvoltat despărţit de acei ai Daciei." [2])

Scrierea Sasului *Robert Rösler* „Romaenische Studien" [3]) dete o nouă imbodire intrebărei asupra obărşiei Romînilor. La fie-care rĕnd al acestei lucrări se vĕd rĕsărind scopurile răutăcioase ale autorului in privirea lor. El incepe prin a arăta părerile sale de rĕu că s'ar fi incuviinţat Romînilor, din pricina aşezării lor geografice, o insemnătate politică mai mare de cum li s'ar cuveni după numĕrul şi moravurile lor. El

---

[1]) *Schafarik*, Slavische Alterthümer, deutsche Ausgabe, II p. 205

[2]) *Miklosisch*. Die slavischen Elemente im Rumunischen. Wien 1862

[3]) Romaenische Studien, Untersuchungen zur älteren Gechichte Romaeniens, Leipzig 1871. In aceste studii autorul intruneşte şi indeplineşte nişte lucrări de mai inainte.

nu se teme de a intălni la cititorii germani invinuirea că ar urmări scopuri politice in studiile sale; „alt-fel este insă lucrul cu Romînii, ai căror ochi deprinşi cu intunerecul apucăturilor naţionale, nu pot suporta nici cea mai mică rază de lumină, ce ar cădea din afară asupra lor, şi unde stricarea cea mai intinsă a moravurilor respăndeşte tot felul de neincrederi.“ [1]) După nişte asemenea apreţuiri asupra poporului, cu a căruia istorie voeşte a se indeletnici, el intreprinde a trezi din nou teoria lui Sulzer şi Engel, fără a pomeni insă nicăeri de numele lor, spre a-şi da meritul descoperirei unei idei, ce in adevĕr era vechie de aproape 100 de ani [2]) Rösler mai apropie incă timpul reintrării Romînilor in Dacia traiană; el susţine că Romînii trecură pentru intăiaşi dată Dunărea in timpul luptelor intreprinse de Valachi in unire cu Bulgarii in potriva impĕraţilor bizantini (sfărşitul veacului al XII-le). „Adese-ori siliţi de a căuta o scăpare pe malul stîng al Dunării, Valachii nu intărziară a se incredinţa despre foloasele ce le infăţoşau pentru viaţa lor de păstori, cămpiile intinse ale Munteniei, şi mai multe familii, mai multe obştii săteşti aleseră mai degrabă aşezarea pe malul nordic al fluviului de căt espunerea la jaful şi rĕsboiul ce domneau in vechia lor ţară“ [3]). Cu toate că Rösler îşi susţine tesa cu o neinduplecată hotărire, ceea ce'l impinge la o mulţime de tălmăciri false, de inchipuiri silite, de etimologii peste putinţă, nu i se poate tăgădui o mare ştiinţă in desvĕlirea

---

[1]) Ibid. p. VIII.

[2]) Se pretinde de cătră prietenii lui Rösler că acesta n'ar fi cunoscut scrierile predecesorilor sĕi. Pentru un invăţat ca Rösler, greu de crezut! Compară *Iung*, Römer und Romanen in den Donauländern, Insbruck 1877 p. 237: „dass Roesler das Buch seines Vorgängers nicht kannte, als er gleichwohl über den Gegenstand schrieb, möchte ich ihm keineswegs zum Lobe anrechnen wie das einige seiner Freunde thun, um post festum noch gleichsam eine Art Priorität für ihn zu retten“.

[3]) Rom. Stud. p. 117.

temeiurilor sale, şi cu deosebire un talent insemnat in amestecarea adevĕrului cu falsul, ast-fel ca să le contopiască intr'un tot nedescurcat.

Cartea sa, care trata o intrebare oare cum nouă in ştiinţa istorică (scrierile lui Sulzer şi Engel fiind aproape uitate), atrase in curĕnd numeroşi impărtăşitori ai părerilor sale. Lipsind o teorie protivnică, care să fie sprijinită cu aceiaşi căldură, şi pe un tot aşa de bogat material ştiinţific, cei mai mulţi imbrăţişară ipotesa lui, ca ceva mai presus de indoială; ea pătrunse in cărţile de istorie ale popoarelor interesate a o susţine; profesorii şi invĕţătorii Transilvaniei şi ai Ungariei o predară de pe inălţimea catedrelor lor, şi Romînii se vĕzura ast-fel de o dată deposedaţi şi in teorie, precum erau de mult in practică, de drepturile ce le aveau asupra insă-şi ţĕrei lor, spre marea mulţămire a protivnicilor, cari le tăgăduiau impreună cu intăietatea in regiunea Carpaţilor, dreptul de a fiinţa şi resufla liber pe pămĕntul strămoşilor lor.

Nu intărzie insă a se ivi o reacţiune; invĕţaţii străini ei inşii simţiră căt de neintemeiată era teoria lui Rösler. Cel intăi care se rosti improtiva ei fu d. *W. Tomaschek*, profesor la Universitatea din Graz, in o dare de samă amănunţită asupra cărţii lui Rösler. [1]) Acest invĕţat atrăsese incă mai inainte luarea aminte asupra imprejurărei că nu trebue numai de căt a se induce impreună-desvălirea a Romînilor din Macedonia cu acei din Dacia din o *„pretinsă identitate“* a limbilor lor; că asemĕnările acestor douĕ dialecte se pot prea uşor esplica din identitatea elementelor care concurseră la alcătuirea popoarelor ce le vorbesc. [2])

Domnul Tomaschek insă nu rĕmase credincios părerilor sale; el se apropie mai tărziu de teoria lui Rösler. In o dare

---

1) Zeitschrift für oesterreichische Gymnasien 1872 p. 141-157.

2) Brumalia et Rosalia de acelaşi in Sitzungsberichte der Wiener Akademie 1868 p. 402.

de samă asupra cărţii d-lui Iung: „Römer und Romanen in den Donauländern", D-sa susţine, improtiva ideilor sale de mai inainte, că *identitatea demonstrată* a limbei Daco-Romînilor cu aceea a Romînilor din Macedonia, îl impedecă de a primi părerea că ei să se fi putut desvăli intr'un chip separat; că singura deosebire care 'l desparte de Rösler este că acesta pune obărşia naţiunii romăneşti in Moesia pe când el, Tomaschek, o găseşte in romanisarea poporului Bessilor, care ar fi trăit in regiunea centrală a munţilor Balcani, de unde apoi Romînii s'ar fi indreptat cătră două părţi, spre Nord in Dacia traiană, spre Sud in Pind şi Tesalia. [1])

Această intoarcere a d-lui Tomaschek cătră teoria lui Rösler este cu totul proaspătă. Incă in 1876 d-sa 'i era protivnic. Intr'un articol intitulat „Zur walachischen Frage" d. Tomaschek, lămurind un loc din Cinnamus, care vorbeşte de nişte Vlahi in anul 1167, şi pe care Rösler 'l potriveşte tot la Romînii din Sudul Dunării, indreaptă cătră acesta următoarele rănduri: „Critica negativă cu tot spiritul cheltuit intru sprijinirea ei, totuşi are părţile sale slabe, şi fără indoială, se vor găsi incă temeiuri in contra teoriei lui Rösler, pe care nu le vor putea resturna toate silinţele sofisticei " [2]) Cum se face de d-l Tomaschek care incă in 1876 se indoia foarte mult despre identitatea limbilor Macedono şi Daco-romînă, primeşte in 1877 această identitate ca demonstrată, când in acest restimp nu apăruse nici o lucrare aşa de insemnată asupra acestei materii care să'l fi hotărit a'şi schimba părerea? aceasta rămăne o ghicitoare. Nu e vorba, d-sa ne spune că după o mai serioasă cercetare a acestor limbi, s'a convins despre identitatea lor, pe care l'a inceput o pusese la indoială. Atunci d-sa şi-a esprimat intăia părere cu uşurinţă, şi un invăţat care a făcut odată un asemenea păcat

[1]) Zeitschrift für oester. Gymn. 1877 p. 445.
[2]) Ibid. 1876 p. 345.

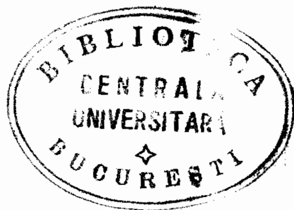
nu ştim pentru ce, nu l'ar face şi in alte rînduri. D-l Tomaschek ne va da deci voia a nu da o mare luare aminte spuselor d-sale, de vreme ce ele sunt in stare de a se schimba de astăzi până mâine, fără ca alte isvoare sau cercetări să'l fi impins la schimbarea părerei sale, ci numai cît fiind-că întâiaşi dată nu luase in destul de serioasă cercetare materialul adunat.

Tonul scrierilor d-lui Tomaschek asupra Romînilor este apoi aproape identic cu acel a lui Rösler. Şi d-sa vădeşte un simţimĕnt neprietenos cătră obiectul cercetărilor sale, care se vede cu deosebire in cea de pe urmă a sa scriere asupra acestei intrebări, apărută in 1882 [1]). Aici d. Tomaschek sprijine din nou părerea d-sale despre obărşia Romînilor din poporul Bessilor. Este cunoscută plecarea autorilor după idei originale, şi d-l Tomaschek, crezĕnd că a găsit o ideie nouă, pentru care se pot aduce vr'o două, trei texte şi inscripţiuni, se grăbeşte a trâmbiţa urbi et orbi descoperirea sa, renegând cele spuse de d-sa cu un an inainte, ba chiar combătĕndu-şi propriele păreri cu o inverşunare de tot hazlie. Fiind insă că d-sa singur arătase, ca o descoperire proprie a sa, că ar fi găsit pe Romîni pomeniţi de Nichetas Choniates incă in anul 1164 in stînga Dunării [2]), apoi este nevoit să urce ceva mai sus epoca emigrării Romînilor de peste fluviu in Dacia. D-sa o pune intre anii 1074 şi 1144 (admiraţi precisiunea cronologică!), in care restimp „ambii ţĕrmi ai Dunării ar fi ascultat de acelaşi stăpîn."

D-l profesor *Bidermann* de la Universitatea din Graz propune o teorie nouă in privirea obărşiei Romînilor, care incă este inrudită cu aceea a lui Rösler. El face să se nască acest popor tot peste Dunăre, şi dă o obărşie comună tuturor

[1]) Zur Kunde der Hämus-Halbinsel, Wien 1882.
[2]) Aceasta nu este esact. Locul din Nichetas fusese cunoscut încă lui Şincai; vezi Chronica Romînilor sub anul 1172, p. 219.

2

Romînilor, atît celor din Dacia cît şi celor din Macedonia; dar el i pogoară nu din Traci romanisaţi, ci din un element celto-liguric, care ar fi fost foarte numeros in aceste părţi; deosebitele ramuri ale acestei rase, s'ar fi impră̆ştiat apoi mai tîrziu. [1])

Doi alţi invăţaţi, mai statornici in părerile lor, cari combat teoria lui Rösler, sunt d. *Iulius Iung* şi d. *Ios. Ladislaus Pič*, ambii profesori la Universitatea din Praga.

D. *Iung* este autorul mai multor scrieri insemnate in privinţa Romînilor [2]) : d-sa 'şi pune ca ţintă să dovedească că Romanii trataseră Dacia intr'un chip deosebit de cele-l alte provincii; ei voiră să facă din această ţară o stavilă de apărare contra barbarilor, pe cănd pe de altă parte minele iei de sare şi de aur atrăgeau un numĕr nesfărşit de cetăţeni romani, in căt elementul roman se îmulţi aice intr'un mod cu totul afară din cale. D. Iung primeşte şi d-sa indepărtarea Romanilor din provincie, când Aurelian retrase legiunile; d-sa insă adaoge că „masa poporului dac, care nu cunoscuse de cît greutăţile, nu şi folosul stăpînirei romane, rĕmase pe loc, plătind noilor domni birul pe care 'l plătise celor vechi, şi ne păstrănd ca amintire din epoca romană de căt dialectul sĕu, părintele limbei romîne de astăzi."

Tesa d-lui Iung, desvălită cu multă putere, intălni insă o opunere aproape obştească, şi teoria lui Rösler păru a păstra incă isbănda in această luptă incordată asupra obărşiei poporului romîn. Ast-fel, afară de d-l Tomaschek s'a mai ros-

---

[1]) Die Romanen und ihre Verbreitung in Oesterreich, Graz, 1877.

[2]) Die Anfänge der Romaenen in Zeitschrift für Oester. Gymn. 1876.—Roemer und Romanen in den Donaulaendern, Innsbruck 1877.—Die romanischen Landschaften der roemischen Reichs, Innsbruck 1881 p. 314—381.

tit incă in potriva lui Iung şi pentru Rösler d. *Gaston Paris* [1]) şi d. *Schwicker* [2]), acest din urmă Ungur.

Cel-alt autor care sprijină stăruinţa Romînilor in Dacia lui Trajan este d. *Ios. Lad. Pič* [3]). El iea cu drept cuvěnt in băgare de samă că dacă Romănii ar fi trebuit să părăsească Dacia in vremile năvălirei barbare, ei n'ar fi putut găsi nici o scăpare in Moesia, de vreme ce această din urmă a fost tot aşa de devastată ca şi Dacia de cătră barbarii năvălitori. D-l Pič apoi se sileşte a descoperi in documentele mai noue urmele vechi ale Romînilor din Dacia, o metodă din cele mai nemerite, intru cît pune fapta positivă in locul ipoteselor.

Ne rămîne de pomenit incă un nume, pentru a incheia şirul autorilor care s'au indeletnicit cu chestiunea romînă. Este acel al d-lui *Paul Hunfalvy*, membru al Academiei ungureşti. Dintre mai multe scrieri ale acestui domn asupra Romînilor noi vom alege numai douě care se indeletnicesc cu dinadinsul de această chestiune. Cea mai veche este Etnografia Ungariei [4]).

Autorul espune într'însa ideile următoare: Cînd au ocupat Ungurii Ungaria, ei n'au găsit locuind aici de cît pe Slavoni, care dispărură mai pe urmă, fiind absorbiţi de elementul romănesc, a căruia arătare in Transilvania şi Ungaria este mult mai tîrzie. Rutenii nu s'au putut cobori in aceste părţi de cît după intemeierea dinastiei lui Rurik, care dădu unei părţi

---

1) In *Romania*, recueil consacré à l'étude des langues et des littératures Romanes, *7 ème* année 1878 p. 608 et suiv. Un alt autor frances care primeşte teoria lui Rösler este *C. de la Berge*, Essai sur le règne de Trajan, Paris 1877 p. 48.

2) Das Ausland, Ueberschau der neuesten Forschungen auf dem Gebiet der Natur-Erd-und Völkerkunde, Stuttgard, 1877, No. 39, 1878, No. 10 şi 1879, No. 12 şi 15.

3) In scrierea sa : Die Abstammung der Rumaenen, Leipzig 1880

4) Ethnographie Ungarn's übertragen von Prof. H. Schwicker, Buda Pest 1877.

din Slavoni numele de Ruşi, de unde se trage acel de Rutean. Sërbii, de şi au putut să se afle in Ungaria ca locuitori singuratici incă din vremile năvălirii lor in Europa meridională, nu se inmulţiră in această ţară de cît de la intinderea Turcilor in peninsula Balcanului; tot aşa este şi cu Slovacii, al căror numër spori in Ungaria după rësboiul Husiţilor. Germanii sunt cunoscuţi ca mai noui in ţërile ungureşti de cît Ungurii. Incheierea este că Slavii, singurul popor ce ar putea să se certe cu Ungurii de la intăietatea aşezării in ţară, fiind dispăruţi in sinul Romînilor, care sunt veniţi mai tîrziu, Ungurii sunt, după dreptul istoric, singurii stăpănitori legitimi ai ţërilor in care se află ei locuind impreună cu toate celelalte popoare. Metoda intrebuinţată de d-l Hunfalvy, care este de a admite de adevărate toate ipotesele care plac scopului ce urmăreşte, ar fi putut stabili tot aşa de uşor că Ungurii sunt cei d'intâi locuitori ai Europei.

Această teorie, a căreia tendinţă politică n'are nevoe de a fi dovedită, este tratată in deosebi in ceea ce priveşte pe Romîni cu toate amănunţimile inchipuite, in cea de pe urmă scriere a d-lui Hunfalvy: „Romînii şi pretenţiile lor“ [1]). După cum se vede chiar din titlul ce'l poartă, lucrarea d-lui Hunfalvy este o scriere de actualitate politică, provocată după cît se vede de congresul Romînilor Transilvaniei, ţinut la Sibiu in Mai 1881, in care aceştia, rëzămându-se pe dreptul lor istoric, cer din nou autonomia Transilvaniei, ameninţată cu totul de a fi maghiarisată, de cînd a fost incorporată regatului unguresc. Condus de Rösler, pe care'l intrece in multe punte, d-l Hunfalvy se sileşte de a dovedi neintemeiarea basei istorice, pe care Romînii îşi razemă drepturile lor asupra Transilvaniei, şi prin urmare zădărnicia acestor drepturi insuşi. Autorul respinge chiar un spectru mult mai ameninţător: regatul daco-romîn al viitorului. Cartea d-lui

[1]) Die Rumaenen und ihre Ansprüche, Wien 1883.

Hunfalvy are deci un scop afară din sine insuşi, acela de a sluji unui interes politic. Ce lucru poate insă mai mult turbura expunerea adevĕrului de cât ingrijirea de un interes actual ?

II

PĂRĂSIREA DACIEI.

După ce Dacia cucerită de Traian remase sub stăpînirea Romanilor, timp de 164 de ani, ea fu părăsită de cătră impĕratul Aurelian, care nu mai putea apăra imperiul in potriva năvălirei Goţilor. Istoricii Romani cari amintesc această părăsire a provinciei o infăţişază ca deplină. Ast-fel *Flavius Vopiscus* zice, că nu numai legiunile fură retrase din Dacia, dar şi locuitorii, cari fură aşazaţi in Moesia [1]). *Sextus Rufus* arată acelaş lucru cu cuvinte mai scurte, anume că Romanii ar fi fost strămutaţi din Dacia, care fusese perdută pe timpul impĕratului Galienus [2]). In sfîrşit, *Eutropius* adaogă că coloniştii ce au fost retraşi din Dacia erau din oraşe şi de la ţară: „(Aurelian) părăsi Dacia vĕzĕnd Iliricul şi Moesia pustiite şi ne mai putĕnd'o apĕra, ear pe Romanii, aduşi din oraşele şi ogoarele Daciei, i-au aşezat in mijlocul Moesiei, pe care o numi Dacia şi care astăzi desparte cele douĕ Moesii." [3])

---

[1]) Aurelian, c. 39: „Quum vastatum Illyricum ac Moesiam deperditam videret, provinciam trans Danubium Daciam a Trajano constitutam, sublato exercitu et provincialibus reliquit, desperans eam posse retineri: *abductosque ex ea populos* in Moesiam collocavit appellavitque suam Daciam, quae nunc duas Moesias dividit."

[2]) Breviarium c. 8: „Dacia Gallieno imperatore ammissa est; et per Aurelianum *translatis exinde Romanis* duae Daciae in regionibus Moesiae ac Dardaniae factae sunt."

[3]) Hist. rom. 9, 15: „Provinciam Daciam, quam Trajanus ultra Danubium fecerat intermisit, vastato omni Illyrico et Moesia, desperans eam posse retineri: *abductosque Romanos ex urbibus et agris Daciae* in media Moesia collocavit, appellavitque eam Daciam,